

מה מסייע לתלמידים ללמוד

תקציר

Wang, Margaret C./ Haertel, Geneva D. / Walberg, Herbert

J. "What Helps Students Learn?", Educational Leadership,

December 1993 / January 1994, pp. 74-79 .

שינויים בתחום החינוך הם תהליכים מורכבים הנמשכים על פני שנים רבות. יישום אינו קל בדרך כלל והתוצאות ניכרות רק לאחר תקופת זמן לא מבוטלת. החלטה על רפורמות ושינויים צריכה להתבסס על גוף ידע המושתת על מחקרים שנערכו במשך השנים.

ניתוח המחקרים שנערכו בפרק זמן ממושך יכול לתת תמונה לגבי ההשפעות העיקריות על הלמידה, ובהתאם להשפעות אלה אפשר יהיה לקבל החלטות לגבי השינויים הרצויים והנדרשים לשיפור הלמידה. באופן כללי, נמצא כי להשפעות ישירות ישנה השפעה גדולה יותר על הלמידה מאשר להשפעות לא ישירות. השפעות ישירות כוללות את משך הזמן אותו מקדיש המורה לנושא מסוים ואת איכות היחסים בין המורים לתלמידים. בהשפעות לא ישירות הכוונה היא למדיניות הננקטת ע"י בית - הספר, המחוז או המדינה, ולמאפיינים ארגוניים כגון ניהול מקומי של בית-הספר.

קבוצת החוקרים אשר בדקה את המחקרים שנערכו במשך 50 שנה, ביססה את תוצאות הניתוח המחקרי על מסגרת קונספטואלית של 28 קטגוריות המייצגות השפעה על למידה. המשתנים בכל קטגוריה כללו: יכולת התלמידים, מוטיבציה, ידע קודם, רקע, התלהבות, בהירות, משוב, וכן משתנים הקשורים להשפעות חברתיות-פסיכולוגיות, שיטות הוראה, עיצוב תוכניות לימודים ויישומן. שילוב התוצאות מהניתוח התוכני, הסינתזה המחקרית וסקירת המומחים איפשר לדרג את הקטגוריות בסולם יורד מהמשפיעה ביותר ועד להכי פחות משפיעה על הלמידה.

הקטגוריות חולקו וקובצו תחת שישה סוגי השפעות רחבים:

א. יכולת התלמידים

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

הניתוח המחקרי מראה שיכולת התלמידים הוא סוג ההשפעה הרחב המשמעותי ביותר, והוא כולל את הקטגוריות: תהליכים מטה-קוגניטיביים; תהליכים קוגניטיביים; ייחוסים חברתיים והתנהגותיים; ייחוסים רגשיים והנעתיים; כישורים פסיכומוטוריים; דמוגרפיה של התלמידים. מבין אלה נמצא כי התהליכים המטה-קוגניטיביים, כלומר יכולת התלמיד לתכנן, לבקר ולתכנן מחדש אסטרטגיות למידה, הם בעלי ההשפעה הרבה ביותר על הלמידה שלהם. גם תהליכים קוגניטיביים זהו כבעלי השפעה רבה, והם כוללים משתנים כאינטלגנציה כללית, ידע קודם, מיומנויות קריאה וחשבון וידע כללי. גם הקטגוריה של ייחוסים חברתיים והתנהגותיים נמצאה כחשובה, מכיוון שמתברר כי ילדים שהתנהגותם מפריעה, הישגיהם נמוכים במקרים רבים ואילו אלה שהתנהגותם קונסטרוקטיבית מצליחים יותר. הקטגוריה של ייחוסים רגשיים והנעתיים נתפסת כחשובה ע"י המורים בכיתות וע"י החוקרים להתפתחות לומדים בעלי משמעת-עצמית. שתי הקטגוריות הנוספות כישורים פסיכומוטוריים ודמוגרפיה של התלמידים (מין, מעמד סוציו-אקונומי) נמצאו כבעלות השפעה מינימלית.

ב. הוראה בכיתה ואקלים כיתה

שיטות ההוראה בכיתה ואקלים הכיתה הם בעלי השפעה כמעט שווה כמו יכולת התלמידים. הקטגוריה רבת ההשפעה ביותר מבין הקטגוריות שתחת תחום זה היא ניהול הכיתה הכוללת מודעות לקבוצות, אחריות ללומד ומעברים חלקים. ניהול כיתה אפקטיבי מגביר את העניין של התלמידים, מפחית התנהגויות מפריעות ועושה שימוש יעיל בזמן ההוראה. הקטגוריה של יחס מורה - תלמיד גם לה השפעה בכיוון של הערכה-עצמית אצל התלמיד וקידום תחושת השותפות בכיתה ובבית הספר.

מן המחקר על הקטגוריה המתייחסת לזמן ההוראה עולה כי ככל שמוקדש יותר זמן להוראה הלמידה משתפרת. אקלים כיתה מתייחס למימדים הסוציו-פסיכולוגיים של חיי הכיתה, כולל שיתוף פעולה בין מורים ותלמידים, תחומי עניין וערכים משותפים, מטרות משותפות, התמקדות אקדמית ברורה, שיעורים מאורגנים ומתוכננים, מטרות משותפות, התמקדות אקדמית ברורה, שיעורים מאורגנים ומתוכננים היטב, מטלות מותאמות מבחינת קושי וקצב הוראה מתאים.

הוראה בכיתה כוללת טכניקות המבטיחות את ההבנה של התלמידים את מטרות הלמידה ואת התכנים. שתי קטגוריות אלה נמצאו כחשובות.

מספר חוקרים הביעו חששות כבדים לגבי שיטות ההערכה. שילוב זה בין תוצאות טובות לחששות הוא שדרג קטגוריות אלה בדרוג בינוני מבחינת השפעה.

יישום בכיתה ותמיכה עוסק במתן שרותי הוראה, בהתפתחות צוות ובהכשרת מורים. קטגוריה זו נמצאה כמשפיעה הכי פחות מבין כל הקטגוריות בתחום זה, יתכן והתוצאות החלשות של קטגוריה זו משקפות למעשה את חוסר היישום יותר מאשר את ההשפעות. יתכן והמורים,

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

למרות שהם מקבלים הכשרה ליישום שיטות שיטות חדשניות, אינם מצליחים לעשות זאת ולהתאים את היישום לתוצאות התלמידים, ולכן השפעתם על הגברת הלמידה היא נמוכה.

ג. בית / סביבה / תמיכת הורים

הקטגוריות הללו שהן חיצוניות לבית-הספר: בית/סביבה/תמיכת הורים; השפעות קהילתיות; קבוצת בני הגיל; פנאי מחוץ לכיתה; כל אלה נמצאו כבעלות השפעה על הלמידה כמעט כמו יכולת התלמידים והוראה בכיתה ואקלים כיתה.

בית/סביבה/תמיכת הורים היתה בין הקטגוריות בעלות ההשפעה הרבה ביותר על הלמידה בין כלל 28 הקטגוריות. מימצאי המחקר מחזקים את ההנחה שלמעורבות ההורים חשיבות רבה בשיפור הישגי התלמידים, גם לקטגוריה של קבוצת בני הגיל השפעה חזקה על הלמידה. השפעות הקהילה היא קטגוריה פחות משמעותית ללמידה וכנ"ל שעות הפנאי מחוץ לכיתה.

ד. עיצוב תוכנית הלימודים

תחת כותרת זו כלולות שלוש קטגוריות, להן היתה השפעה בינונית על הלמידה: ספרים מתוכננים היטב; ארגון מתאים של יחידות ההוראה וזיקה אפקטיבית בין המטרות לפעילויות בכיתה.

ה. ארגון בית-ספר

גם לתחום זה השפעה בינונית על הלמידה.

הקטגוריה של קבלת החלטות ע"י המורה/המנהל מתמקדת במנהל כמנהיג חינוכי, למרות שהמחקר נותן תשומת לב רבה לחשיבות תפקידו של המנהל, הרי שהממצאים מראים שאין קשר חזק בין מנהיגות המנהל להישגי התלמידים. ההשפעה של מנהל כריזמטי יכולה לפוג בשל גורמים רבים כגון תחלופת מורים רבה, צוות הוראה בלתי מיומן וכד'.

ו. מאפיינים מחוזיים ומדינתיים

המשתנים המרכיבים קטגוריות אלה קשורים לניהול בית-הספר, למדיניות כגון דרישות לגבי הסמכת מורים והערכה והנחיות לגבי ספרי לימוד ותוכניות לימודים. העובדה שההשפעות המדינתיות והמחוזיות רחוקות מחיי היומיום בכיתה היא הגורמת לכך שהשפעתם על למידת התלמידים היא מוגבלת למדי.